

پایان خلافت سرزمینی داعش در سوریه

نیکنام بیری (دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل)

۴ آذر ۱۳۹۶

شماره مسلسل: ۳۳۰۰۴۲۳

شماره شاپا: ۲۴۲۳-۵۳۸۵

با ورود نیروهای ارتش سوریه به شهر استراتژیک ابوکمال در استان دیرالزور، حضور رسمی داعش در عراق و سوریه به پایان راه خود رسید. بدین رو تمامی پایگاه‌های بزرگ داعش در استان های دیرالزور و رقه به کنترل نیروهای سوریه و ائتلاف دموکراتیک در آمده است. پیشروی سریع و هوشمندانه

آزاد کردن حلب، اقدام به ایجاد شورای محلی برای تامین نیازهای مردم کردند که در ادامه به سبب حملات هوایی روسیه، تشکیلات شان از بین رفت. به این ترتیب نواحی تحت قلمرو شورشی‌ها فاقد امکانات ابتدایی است. از این رو بی‌جهت نیست که همچنان بیشترین جمعیت سوریه در حوزه دولت اسد زندگی می‌کنند. کردها حدود بین ۱۵ الی ۲۰ درصد خاک سوریه را در دست دارند که محل زندگی بیش از ۵ میلیون شهروند سوریه است. بقیه مناطق هم در کنترل طیف مخالفان اسد است.

آخرین گزارشها از تحولات میدانی سوریه نیز حاکی است که شهر رقه پایتخت خودخوانده داعش در سوریه به تصرف نیروهای ائتلاف دموکراتیک سوریه درآمده است. این شهر با توجه به حساسیت جغرافیایی و مرکزیت سیاسی داعش، اهمیت خاصی نزد سران داعش داشتند و با تمام تلاش در صدد حفظ شهر بودند. مقاومت نیروهای داعش در برابر کردها و ائتلاف بین‌المللی داعش، خرابی‌ها و ویرانی‌هایی بزرگی را در رقه بر جای گذارده است. بنا به گزارشها حدود هزار غیرنظامی در اثر عملیات‌های هوایی ائتلاف ضد داعش کشته شده و نزدیک به ۳۰۰ هزار نفر نیز در شهر رقه بی‌خانمان شده‌اند. این حجم از ویرانی‌ها و کشتار انسانی، رقه را به شهری خرابه تبدیل شده است و بازسازی آن به میلیاردها دلار بودجه نیاز دارد.

آنچه که در این میان جلب توجه می‌نماید اینکه خارج شدن داعش از سوریه به مفهوم پایان نبرد در سوریه نخواهد بود. پیش‌بینی کارشناسان منطقه‌ای حاکی از آن است که اوایل تا سالیان متمادی شاهد حضور و فعالیت جنگ‌سالاران داعش در سوریه خواهیم بود. هم‌اکنون حدود ۲۵۰۰ الی ۳۵۰۰ نیروی داعشی در نزدیکی دره‌ای در رودخانه فرات پناه گرفته‌اند و به محض فراهم شدن فرصت، در پی جنگ آفرینی و فتح تصرفات جدید هستند. از سوی دیگر به فرض خاتمه حیات داعش نیز، سوریه با تهدیدهای به مراتب بزرگ‌تری مواجه خواهد بود. از این رو تداوم این وضعیت چهار سناریو را پیش‌روی بحران سوریه قرار داده است.

سناریوی اول: سقوط رقه خود آغازگر منازعه‌ای جدید در فضای سرزمینی سوریه خواهد بود. همان‌طور که بعد از پایان حیات داعش در عراق، ارتش و نیروهای پیشمرگه وارد منازعه در مناطقی در حوالی موصل و شهر کرکوک شده‌اند؛ انتظار وقوع چنین اتفاقاتی در سوریه نیز می‌رود. به این شکل که در رقه طرفین درگیر این بار به جای نیروهای کرد با داعش، کردها و ارتش سوریه خواهد بود. هم‌اکنون دولت مرکزی سوریه نگران از حضور و نفوذ جریان‌های کردی در مناطق شمالی سوریه

هستند و بر این باورند که مناطق آزاد شده از سوی این گروهها به دامن دولت سوریه بازخواهد گشت. این منطقه با توجه به دارا بودن بخش اعظم پالایشگاههای نفت و گاز سوریه از اهمیت استراتژیکی خاصی برخوردار هستند. در همین راستا به نظر می‌رسد نیروهای کردی با هدف امتیازگیری بیشتر از دمشق، به تقویت موضع شان در این مناطق پردازند. ائتلاف دموکراتیک سوریه متشکل از نیروهای بومی کرد و سنی منطقه با سازماندهی بیش از ده هزار جنگ‌جو و با جلب حمایت‌های بین‌المللی به آوانگارد اصلی نبرد با داعش تبدیل شده است. با توجه به خصومت تاریخی میان کردها با دولت مرکزی سوریه، انگیزه انتقام‌گیری و رفتار پرخاشگرایانه در میان اعضای کردی ائتلاف دموکراتیک بسیار قوی است. از جمله این امر زمانی بود که نیروهای کرد بعد از کنترل شهر سلوک در استان رقه، از ورود شهروندان عادی به خانه‌هایشان ممانعت به عمل آورده و به رویشان آتش گشودند. با عطف به این امر پیش‌بینی می‌شود در آینده نه‌چندان دور شاهد درگیری‌ها میان ارتش سوریه با کردها خواهیم بود. (۳)

سناریوی دوم: سرنگونی حکومت اسد توسط طیف مخالفان است. این امر، در صورت وقوع، سوریه را به یک درگیری تمام‌عیار داخلی سوق می‌دهد. گروههای داخلی در سوریه از جهان بینی مشترکی برخوردار نیستند و یک وضعیت نبرد برای بقا میان گروهها شکل می‌گیرد. گروههای مثل داعش، النصره، جیش الاسلام و واحدهای خلق مردمی کرد هر کدام مشی جداگانه داشته و اولویت اصلی شان دموکراسی نیست. این امر باعث طولانی شدن نبرد و فرو افتادن سوریه به ورطه جنگ‌های داخلی گسترده خواهد انجامید. جنگ داخلی در لبنان نزدیک به ۱۵ سال تداوم یافت. این جنگ از سال ۱۹۷۵ تا سال ۱۹۹۰ طول کشید. اکنون سوریه ۶ سال است که در بحران و ناامنی به سر می‌برد و احتمال کشیده شدن آن به دوره‌های جدیدتر دیگر دور از انتظار نیست. در این بین ثبات عراق، لبنان و ترکیه به شدت متزلزل خواهد شد.

سناریوی سوم: جنگ نیابتی میان قدرت‌های منطقه‌ای و فرمانطقه‌ای در سوریه شدت خواهد گرفت. هر کدام از قدرت‌های دخیل در سوریه با تقویت نیروهای حامی خود در تلاش برای افزایش حیطه نفوذ خود در سوریه هستند. آمریکا حامی کردها نگران از نفوذ فزاینده ایران و روسیه در سوریه هستند. تفاوت این سناریوی با سناریوی دوم احتمال وقوع درگیریهای هوایی و زمینی میان قدرت‌های بیرونی است که خود در صورت وقوع بر پیچیدگی بحران در سوریه می‌افزاید. (۴)

سناریوی چهارم: تداوم نبرد از سوی ارتش سوریه تا آزادسازی کل سوریه خواهد بود. از آنجا که ارتش سوریه مدعی حفاظت از کل خاک سوریه است این رسالت را برای خود قائل است که ضمن مبارزه با تهدید تکفیریسلم، ثبات و امنیت را در کل سوریه تامین نماید. این سناریو با توجه به پیروزی‌های مستمر این گروه در نبردهای دو سال اخیر دور از ذهن به نظر نمی‌رسد. با توجه به تجربه عراق بعد از صدام، این سناریو کارآمدترین گزینه ممکن برای برون از باتلاق سوریه به نظر می‌رسد. از همین رو ضروری است که کشورهای غربی با عبرت‌گیری از طرح پل برومر در بعثی‌زادگی کامل عراق و انحلال ارتش این کشور، این تجربه را دوباره در سوریه نیازمایند. شوربختانه نشانه‌ها و قراین حکایت از تکرار تاریخ دارد. قدرت‌های غربی بدون داشتن نقشه‌ای روشن و جامع برای حل بحران سوریه، صرفاً به آتش اختلافات و درگیری‌ها دامن می‌زنند. از یکسو بر ضرورت مبارزه با داعش سخن می‌گویند و از طرف دیگر خواستار خروج اسد از قدرت هستند. (۵) بدین رو براینده هر چهار سناریو حکایت از شروع فاز جدیدی از خشونت و منازعه در سوریه خواهد بود. تجربه نشان داده که در فضای پس از منازعه، گروه‌های درگیر در جنگ به سراغ جاه‌طلبی‌های سیاسی‌شان می‌روند. با عطف به این امر انتظار می‌رود با توجه به اختلاف نگرش شدید میان دولت سوریه با واحدهای خلق مردمی و همچنین جریان‌های مخالف سنی اسد؛ جنگ و ناامنی‌های سیاسی در سوریه تداوم یابد.

منابع

1. <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/syria-isis-fall-albu-kamal-islamic-state-end-islamists-army-assad-a8045466.html>
2. <http://edition.cnn.com/2014/08/08/world/isis-fast-facts/index.html>
3. PAX After ISIS ALERT, (2016), Post-ISIS Peacebuilding Strategy for Syria and Iraq,
4. <https://www.nytimes.com/2017/10/17/world/middleeast/isis-syria-raqqa.html>
5. Straßmaier, Christine (2016), Turning the tide? Developments in the fifth year of the Syrian civil war, Austria Institut für Europaund Sicherheitspolitik

استفاده از مطالب با ذکر منبع آزاد است.
متون سیاستی منتشرشده در شمس، بیانگر دیدگاه نویسندگان
بوده و لزوماً نظر این شبکه نیست.